

űző szovjet egységekhez, s aki előtt apja, cinizmusa mellett, azért is el-lenszenves, mert egoizmusával magyarázza, hogy anyjuknak idő előtt meg kellett halnia, s hogy végső soron ő is olyan súlyosan megsebesült, hogy a regényidőben bekövetkező haláláig hajszoltsággal kell pótolnia, ami az életteréből kivезett. S közöttük a legfiatalabb, a szobrász; az ő elhivatottságával, etikus önzése által meszszebb látó társadalmiságával az is megfér, hogy a széthúzó család reménytelenül békítő papja legyen. Ahány családtag, annyi életkor és alkat, annyi sors és világnézet. Mi ebben a törvény és mi a véletlen? Igaz-e, amit az öreg csavargó állít, hogy a titok csupán annyi, mi szerint „jókor kell születni”. Azt jelenti-e ez, hogy az idősebbeket olyanoknak kell elfogadnia, amilyenek, mert a felelősség nem őket terheli, hanem körülményeiket? A fiatalon fasisztává lett Harald sem futhat vakvágására, ha az új világháború után születik. De vajon?

Hiszen a „mindentudó nagy tanító”, az emberek többségének igényére süket rendszerében sem volt köszönet! Mit érnek etikai jelszavaink, ha magunk is egy irányzat, egy szerencsésen jó történelmi pillanat termékei vagyunk? Lehet-e büszke az új nemzedék, ha mindent (még a szocializmusok közül is a jobbat) készen kapott? — Végül, a halál gondolatával való megküzdés után természetesen a feloldódás is eljön a művész kifejezési kényszerének és a modern családi élet nagyságának és kicsinyességének vállalásában.

Befejezésül csak annyit jegyzénék meg, hogy a felesleges bűnügyi körítés ellenére (amivel kapcsolatban az utóbbi oldalon derül ki, hogy a vizsgálóbíró a főhős lelkiismeretével azonos, a bűntény, a szobrok megsemmisítése pedig csupán fikció) Bels ismeri és alkalmazza a korszerű prózáírói eljárásokat.

VAJDA Gábor

S Z Í N H Á Z

CSONKA ÖTLETEK

Csúfosan gyengén kezdődött ez az évad a szabadkai színház mindkét társulata számára. Silány művek, felemás rendezések, kidolgozatlan, jellegtelen színészi játékok.

Szót sem érdemelne egyik produkció sem, ha nem lenne bennük — a szöveghez való megengedhetetlenül önkényes viszonyulás mellett —

Miodrag Zupanc: *Bela ruža za Dubljansku ulicu*. Szabadkai Népszínház, szerbhorvát együttes. Rendező: Jovan Putnik m. v. Díszlettervező: Hupkó István. Jelmez: Anna Atanacković. Színészek: Jelisaveta Kovačević, Irena Jakočević, Milica Ostojić, Snežana Bečarević, Geza Ko-

egy-egy mozzanat, ami túlmutat a két bemutató sikertelenségén. A csonka ötletek, a félbe-szerbe megcsinált jelenetek hozzák össze, állítják egymás mellé a jellegében annyira különböző műveket és megjelenítéseket, mint amilyen Miodrag Zupanc külvárosi szupernaturalizmusa és Alekszej Arbuзов zenével hígított nosztalgikus lírája. Két világ, kétféle rendezés, kétféle előadás, s mégis lehet, sőt kell róluk egyszerre, egy írásban szólni.

Tipikus külváros, régi házak, macskaköves udvarok, s a fizetésből alig tengődő emberek. Az író elég határozott ábrázolásukban: a társadalom ágrólszakadtjai. Az előadás már közel sem ilyen határozottan jellemez. Sőt, inkább a lumpenproletár jelző jut eszünkbe, ezt sugallja a szereplők egymás közötti viszonya és nem utolsósorban a színpadkép is. Főleg az utóbbiba szervesen beleilleszkedő, az egész színpadkép jellegét meghatározó kiszuperált villamosból alakított kocsmá. Afféle „modern” külvárosi lebujs, kutyakaparó csárda. A kocsmáros, Ljuba Šmajl — akit a többiek évődve-jellemezve csak Šlajmnak szólítanak — tipikus külvárosi „üzletember”, aki a nincstelenek aprópénzéből szedte meg magát. Mindenkiel jobban van, látszólag maximálisan emberséges, készségesen segítők, holott csak a saját hasznával törődik. Felesége, aki csöppet sem válogatós a férfiakban, egykor talán teherautósófordók kedvese volt, de lehet, hogy nem szokott le egészen erről a hobbjáról, erre lehet következtetni erőszakos magakelletését látva. A harmadik Božo, a fémesztegályos, nőtlen, kimondottan jóképű, akinek még külön varázst kölcsönöz, hogy állandóan, mindenkiel oppozícióban van, karakán fickó.

Ők hárman a szereplői annak a némajelenetnek, melyet az előadás egészéből kiemelünk. Illetve valószínűleg ők, mert aki a külvárosi bájzliban van, nem identifikálható teljesen egyértelműen. Valószínűleg a kocsmáros van a lebujsban, felesége a „villamos” falának dőlve áll, nyújtózik, néhány félreérthetetlenül erotikus mozdulatot tesz, majd hirtelen befordul a roncs belsejébe. Éjjel van, a színpadon félhomály, valahol a háttérben megjelenik a külvárosi karakán szépfíú, vagy öt percig kerülgeti az ütöttkopott csárdát, melynek lefüggönyözött ablakán is jól látni a vetkőző nő sziluettjét. Végül az ablak alá somfordál a férfi, benéz, s egy gyors mozdulattal belép. Hirtelen sötét lesz. S legnagyobb meglepetésünkre ezzel vége is egy több perces némajelenetnek. Kezdődik a következő. Holott, minden életbeli és színpadi logika szerint, még valaminek történnie kellett volna. Ha egy helyiségben két férfi és egy meztelen nő van éjnek

punović, Dobrica Stefanović, Danilo Čolić, Aleksandar Ugrinov, Mirko Huska, Milan Pintero-
vić, Milan Marodić, Radiša Vučković, Svetislav Djordjević, Ivica Jakočević, Miroslav Medić,
Mirko Gulka, Jovan Risztovszki, Petar Novaković, Svetislav Djordjević.

Alekszej Arbuзов: *Jó reggelt, boldogságt!* Szabadkai Népszínház, magyar együttes. Fordította:
Elbert János. Zene: Tamássy Zdenkó. Versek: Brand István. Rendező: Lányi István m. v. Dísz-
let: Petrik Pál. Jelmez: Anna Atanacković. Színeszek: Sántha P. Lajos, Pásthly Máttyás, Czehe
Gusztáv, Kasza Éva, Salamon Sándor és Szél Péter.

idején, akkor vagy az egyik férfinak kell repülnie, vagy a másiknak, vagy mindketten előjönnek és verekednek, ezt már bent is elkezdhetik, vagy a nő repül, ha más nem történik, akkor a villamos kezd mozogni, himbálózni. Lfrai pantomimjelenet is a fenti variációk egyikével fejlődik be, nem pedig egy szupernaturalista környezetben, ahol a vad erotikának és a verekedésnek önmagán túlmutató funkciója van, embereket, szituációt, léggört jellemezhet egy ilyen epizód. Ha jól emlékszem, az író szövegében nem is szerepel ez a betét, hanem a rendezés „leleménye”. Annál inkább érthetetlen, miért maradt csonkán, befejezetlenül az ötlet. S ha így maradt, akkor miért kellett, miért volt rá szükség?

Egészen más világot mutat be Arbuzov műve. Itt a négy főszereplő közül három bábos, a bábkészítő mester, a mester elnyúlhatetlen segítőtársa és a bábosnak tanuló fiatalember. Logikus, hogy életük, mindennapjaik, lakhelyük állandó kellékei a bábok. Tehát ha zenés játékok dramaturgiáját ismerjük, abszolúte logikus, hogy amikor szó esik a bábokról elhangzik egy bábokról szóló dal is, ahogy a teáról énekelnek, amikor a frissítő orosz tea kerül szóba, vagy a sétáról, amikor városnézésre indulnak, érthető, illetve nem egészen érthető, de a zenés játék nevű színházi csodabogárban ez már így szokás. Nos, itt is elhangzik a bábokról szóló dal, a fiú énekl. S ahogy már az efféle zenés játékokban szintén bevett szokás, a rendező megpróbálja illusztrálni is a dalt, vizuálisan közelebb hozni a nézőkhöz, háttéri néma jelenettel mozgalmassá tenni a szükségszerűen statikus betétet. Ez történt Szabadkán is. Megjelenik három marionett mozgású élő báb, darabos mozdulatokkal, mintha zsinór rángatnák őket, képletessé teszik, életre keltik a különben teljesen érdektelen kis jelenetet. Kiváló ötlet. Illetve csak lenne, ha a rendező befejezné. A három mozgó emberbáb — akik többszöri megjelenésükkel akár az egész előadás koncepcóját is meghatározhatták volna, elmélyítve a különben igen felszínes mondanivalót, mélyebb értelmet kölcsönözve az egész produkciónak, de most ne akarjunk túl sokat, maradjunk csak ennél az egyetlen epizódnál — groteszk-kedvesen, emberien sete-sután mozog az énekes színész mögött, mindhárom hátából óriási füles kulcs áll ki, mint a felhúzható gyerekjátékokból. Ez is kiváló ötlet. De a kulcsoknak semmilyen funkciójuk nincs. Pedig lehetne. Például a dal befejeztével a színész sorra felhúzhatná az emberszabású bábokat, s azok mintha sínen mennének, még néhány groteszk mozdulatot téve kicsoszognának a színről. Kiteljesedne a jelenet, funkciót kapnának a kulcsok, befejezetté válna az ötlet. Így — akárcsak a külvárosi epizódban — csak csonka ötletet lát a közönség.

Lényegében mindkét epizód jelentéktelen az előadás egészében, talán fel sem figyelnek rájuk a nézők. Aki azonban a részletekre is ügyel, sajnálja a hamvába holt ötleteket, amelyek befejezetlenségükkel egész színházi

sunkra jellemző következetlenségre is utalhatnak. Színházi előadásainkból nem lenne nehéz akár egy kötetnyi hasonló példát felhozni. Így válik ez a két, talán önmagában jelentéktelen, kis jelenet jelképessé; csonkaságunk felkiáltójeleivé.

GEROLD László

TELEVÍZIO

RÁDIÓJÁTÉK TÉVÉN

Amennyire hasznos tévéstúdióink számának állandó gyarapodása és ezzel arányban a műsoridő évről évre történő duzzadása, annyira elgondolkoztató, hogy a televízió művészeti műsorainak szerkesztőségei mennyire felkészületlenül várják a beálló kvantitatív változást és hogy ezt a változást mennyire nem követi a minőségi fellendülés is.

Íme a drámaműsorok szerkesztőségeinek példája. Többes számban mondjuk, mert a jelek szerint nemcsak belgrádi és zágrábi a probléma, hanem országos jelenség, hogy a stúdiók különösebb előkészület nélkül tértek át már-már ipari sorozatgyártáshoz hasonlítható nagyüzemi televíziós termelésre, anélkül, hogy körülnéztek volna, tudnak-e elegendő megfelelő minőségű szöveget biztosítani. A műszaki apparátussal is egy egész sor tisztázatlan kérdés maradt, s nem csoda, ha mindinkább annak vagyunk szemtanúi: az elvi, esztétikai, dramaturgiai és műszaki fogyatékoságok folytán komoly válságba került a tévéjátéknak nevezett műfaj.

Nyilvánvaló, hogy a televíziójáték egyelőre még mindig inkább csak a jövő műfaja, hiszen végső soron még esztétikája sincs, de ez nem lehet ok arra, hogy a szöveghiány okozta konjunktúrában tévéjátékíróink az egyéni útkeresés helyett, a könnyebb ellenállás vonalán haladva, más műfajokba kapaszkodjanak, más műfajokat hívjanak segítségül. Érdekes azonban, hogy tévéjátékíróink bátortalanságukban félkezüket nem a film vagy a színház felé nyújtják, hanem a rádiójátékban vélik a tévédráma mentőövét.

Ilyen „televíziószerűsített rádiójátékot” legutóbb éppen vajdasági szerzőtől láthattunk a belgrádi első csatornán. Bizonyítani, hogy Aleksandar Tišma Ottól hétig c. műve rádiójátékos műhelyismeretekkel készült, valóban egyszerű. De lássuk előbb a történetet.

Boro Martinović középkorú értelmiségi a tengeren nyaral feleségével. Itt dőbben rá, élete mennyire egyhangú és unalmas a kispolgár feleség és újdonsült ismerősei között. Menekülni igyekszik környezetétől. Megismer-

Aleksandar Tišma: Ottól hétig. Belgrádi Televízió, első műsor, 1976. október 18. Rendező: Mišo Radivojević. Főbb szereplők: Branko Pleša, Stanislava Pešić, Dušica Žegarac.